

DOPORUČENJA A POKIWIY KUBŁARKAM

Wobsahowe a pedagogiske čěžišća w nalěću

socialne kubłanje:

- dźěći sej mjezsobu pomhaja (lisćinu mjenow dźěći nastajić, wosebje pomocliwych ze smějacy m slónčkom mytować)
- předšulske dźěći njepřihotuja so jenož z wosebitymi spěchowanskimi hodžinami na šulu, ale přewzaja tež we wšědnym wotběhu dnja naročnje nadawki

interkulturelne kubłanje:

- mjezynarodny dzeń džěšća so wobsahowje přihotuje (Kak su dźěći w Africe abo na druhich kontinentach žiwe? Kak móžemy dźěćom w chudobje pomhać? Kajke wuměńjenja maja dźěći we wójskich regionach? Kak w pěstowarni z konfliktami wobchadźamy?)

kubłanje kreatiwnosće:

- dźěći sadźeja w zahrodce kwětki (Po čim so rostliny wuzwoleja? po barbj, wulkosći, času kćěća)
- dźěći zeznaja rostliny a zwěřjata na łuce (wumoluja we wotpowědnych barbach wobrazy Lutkow na str. 12)
- dźěći pasla z přirodnych materialijow přeprašenske karty a dary za džen maćerjow (hlej tež str. 5 do 6)

kubłanje komunikacije:

- dźěći powědaja stawiznu zaso a rěča k wobrazam (Lutki, str. 9 do 11)
- dźěći eksperimentuja a rěča wo swojich wobkedźbowanjach (Lutki, str. 13)
- zestajamy z dźěćimi prawidła rozmołwy a rozrisanja rozkorow w pěstowarni (wurěćeć dać, připosłuchać, swoju potrebu a wočakowanja zwuraznić, měř wobchowac ...)

hudźbne kubłanje:

- dźěći nazwučuja spěw a rejuja k tomu (Šla je Leńka do zahrodki, Lutki, str. 16)
- čitanje nalětnjeje stawiznički přewodža so wotpowědnje z hudźbnymi instrumentami (na př. triangu, zwónčkom, bubončkom)
- dźěći zeznaja instrumenty přirody (str. 5)
- pohibujemy so z dźěćimi na łuce (na př. łuku we wšelakorych spěšnosćach přeběžeć)
- pućujemy z dźěćimi do lěsa, na horu, wokoło hata, podłu rěčki a wužijemy

- přirodne wuměńjenja k pohibowanju (balansowanje po ležacych štomje, skakanje po kamjenjach atd.)
- hrajemy pohibowanske hry (str. 5 do 7)

tworićelske a kulturne kubłanje:

- zahrajemy džěćom klankodźiwadłowe sceny z Witkom (hlej tež mapa „Witko wě wšitko“)
- za džen maćerjow nazwučuja džěći kulturny program

nabožina:

- předstajimy džěćom wšelaku nabožinsku symboliku a křescanske nałožki
- powědamy džěćom wo wšelakich wěrach, předstajimy někotre
- džěći powědaja wo tym, kak wěru dožiwjeja

medije:

- wobhladamy sej wideo wo serbskich nałožkach a wašnjach na př. „W katolskich Serbach“ (Kotre nałožki džěći pěstuja?)

rěčne kubłanje:

- džěći zeznaja zažnokćejaki
- džěći zwučuja koncentrowanje připosłuchać (Lutki, str. 8)
- rěčimy k wobrazam a wobrazowym slědam (wužiwamy nazorosředki, na př. z mapy „Serbske wašnja a nałožki“)
- přewodźujemy po móžnosći kóždy čin z rěču, nic jenož jako namoťwu na džěćo, ale jako wopisowanje čina (Woblekam će brune cholowy. Stajam či zelenu čapku. atd.)

wobswět a přiroda:

- džěći zeznaja wudženki (pospyt Lutki, str. 13)
- wobkedźbujemy z džěćimi wuwijanje łopjenjow na štomach, wróćenje łastojčkow a baćonjow a wusywamy zela a radiski do zahrodki (postajowanske materialije – hlej tež wobalka Lutkow – móžeće sej w Rěčnym centrumje WITAJ skazać)
- wopytamy Serbski muzej (wužiwamy za moderatne płacizny poskitk wosebitych projektow za džěći, kotrež hodža so telefonisce skazać, hlej Lutki, str. 6)

strowotniske kubłanje:

- přihotujemy sej zeleninowu solotej, bukowu pomazku, brězowy čaj a sirup z mlóćow
- hrajemy „Popadń husańcu“ na čerstwym powětrje

Wosebitosć přirody začuwać

Hdyž chcemy přirodu wotkrywać, nje-trjebamy drohotnu zahrodu z wohroženymi rostlinami abo lěsk z wotemrěwacymi družinami zwěrjatow. Trjebamy jenož zwólniwość, tež we wšědnym wosebitosće widžeć. Džěči maja hišće wćipnotu a wotewrjenosć we sebi, kotruž móžemy sej za sebje zwužitkować. Najlěpše šansy, wosebitosće spóznować, mamy potom, hdyž wo prawidłach a wotběhach w přirodźe wěmy.

W přichodnym smy někotre pokiwy zezběrali, kak móžemy džěćom přirodu na hrajkace wašnje zblizić.

RECEPTY

Bukowa pomazka

W nalěću słodža čerstwe łopjena buka podobnje pětřšilce. Hdyž su so łopjena runje rozwili, su prawe na pomazku. Za to krajemy je na šlebjerdki a połožimy je na butrowu pomazku. Wězo móžemy je tež rozkuskowane do soloteje abo twaroha dać.

Brězowy čaj

Po wuchodžowanju w pózdni nalěću słodži čaj z brězowych łopjenjow. Wón je spěšnje spřihotowany. Damy tři wulke łžicy čerstwych brězowych łopjenjow do kany, nalijemy je z kropom a damy je 5 mjeńšinow čahnyć. Kidnjemy čaj přez křidku a wosłódkimy jón z mjedom.

Solotej z płodami wjaza (Ulme)

W nalěću hodža so młode płody wjaza do soloteje změšeć. Wužiwać pak jenož swětłozelene a mjechke płody.

Sirup z mlóčow

Wumyjće štyri wulke horšće mlóčowych kćenjow a zwarće je w połdra litru wody. Wzmiće kćenja z wody a dodajće 1,5 kg cokora a brěčku dweju citronow. Wšitko tak dołho warće, do niž sirup njenastanje. Sirup hodži so po słodže lědma wot praweho mjedu rozeznawać. Je lěkowanski srědk při wšelakich chorhosćach kožy a požiwanja.

HRY

Popadń husańcu!

Wulke čorne sykorki maja lětnje 10 do 13 młodźatow a lětaja wšědnje hač do 900 razow z insektami a husańcami do hněžka. Ale telko husańcow dyrbyja so najprjedy namakać. Někotre wupadaja

kaž ćeńke kiješki, druhe kaž łopješka a zaso druhe kaž kónčk skory.

Za slědowacu hru su pisane klamorčki, powjaz a někotre kije trěbne. Z powjazom a štyri kijemi woznamjeni so něhdže 4x4 m wulke hrajnišćo. Kubłarka rozdźěli w tutym pisane klamorčki, kiž su husańcy. Džěći rozdźěla so po dwěmaj do skupinkow – sykorkowe poriki. Kóždy por woznamjeni sej 5 m wot hrajnišća zdalene z kijom swoje hněžko. Po zahwizdanju kubłarki běža poriki za ruku so dđeržo na hrajnišćo a pytaja za husańcami. Hdyž ma porik 4 husańcy, dyrbi je do hněžka donjesć, prjedy hač smě za dalšimi pytać. Po wěstym času so hra zakónči. Porik z najwjace husańcami je dobył. Za džěći je hrajnišćo na łuce w trawje wužadanje. Džěći pytnu, zo so klamorčki z nadpadnej barbu lěpje nadeńdu, hač na přikład brune abo zelene. Wuhódnoćejo hru móžemy z džěćimi wo tarnowanju zwěrjatow w přirodže rěčeć.

Kóčka a myš

Kóčka słyši jara derje, wužiwa kóžde stwjelco trawy jako schow, pohibuje so pomału a sprostnje hnydom, hdyž je myška ju pytnyła. Myška pak słyši kóžde piknjenčko. Ze swojimaj wustupowacymaj wočomaj na boku hłowu widži tež pohiby, kotrež so za chribjetom wotměwaja a skoči hnydom do džěrki, hdyž so jej něšto njelubi. Džěćom čini wulke wjeselo popadować a so popadować dać. Wšitke džěći tworja kruh. Jedne džěćo stupi so do srjedža a je myška. Jej so woči zawjazatej. Kubłarka pokaza sćicha na

džěćo, kotrež je kóčka. Kóčka bliži so po móžnosći cyle čicho myšce. Myška spyta kóčku wusłyšeć. Jelizo je kóčku wusłyšała, pokaza do jeje směra a praji: „Sym će lepila!“ Lepjena kóčka je nětko myška a jej so woči zawjazatej. Něhdyša myška smě přichodnu kóčku postajić.

Džěći, kotrež su nawuknyli, mjelčo a skedźbnje so pohibować, maja wjetše šansy, zwěrjata w přirodže wobkedźbować. Štóž je w lěsu wótře, tomu budže lěs prózdny a wostudy.

Reja kćenjowych łopješkow

Na nalětnim dnju, hdyž wětřik njehraje, zezběramy spadane kćenjowe łopješka sadowych štomow a połožimy je na runu podłohu (na př. asfalt). Z rubiškom machamy tak dołho, doniž łopješka w powětrje njerejuja. Poradži so džěćom, łopješka do jednoho směra pohibować?

Ptačkowy orchester

Ptačkowy porik chce so w lěsu zetkać. W lěsu pak je mnoho ptačkow a kóždy ma hinaši hlós. Hač so porik namaka? Džěći sedža w kruhu. Kóžde džěćo ma hinaši instrument: drjewjany rotkowy bubončk, zwónčkohru, cymble, ramičowy bubončk, mjedžeńcu z hejku, maracas, zwukowej drjewje, zwónčkowu wěńč atd. Jenož dvě džěści matej jenaki instrument – ptačkowy porik. Jednomu z njeju zawjazatej so woči. Mjeztym zo wšitke džěći na swoich instrumentach hraja, pyta „slepy“ ptačk swojeho partnera. Kubłarka wjedže džěćo w kruhu. Džěćo wostanje tam stejo, hdžež słyši samsny instrument.

EKSPERYMENTY

Běrnjacy labyrint

Zwotkel wědźa rostliny, zo dyrbja wot deleka horje, wot zemje k njejbju rosć? Wone so na přičahliwosći zemje a swětłe slónca orientuja. To hodži so w eksperimenće dopokazać: Sadźće schadźacu běrnu do hornca z pjeršču. Wzmiće črijowy kašćik a wutřihajće na nabočnej stronje džěru. Stajće hornca z běrnu k napřečo ležacej stronje do kašćika. Zlěpće wosrjedź kašćika někotre sčěny z papjerca, kotrež maja džěru stajnje na druhim městnje. Połožće wěko na kašćik a počezujće je z kamjenjom, zo njeby swětło do kašćika padało a běrna sej tak na druhim městnje swětło namakała. Wěsće pyta sej běrna swój puć w labyrinće k swětłu, doniž po někotrych dnjach džěru njedocpěje.

Pupki

Přeco zaso so džěći dźiwaja, kak z nahich hałuzow wulke zelene łopjena wurostu. Najlěpje hodži so to na woknje skupinskeje stwy wobkedźbować. Stajće na čóptym a swětłym městnje hałužku kastanije z pupkami do wody. Po někotrych dnjach so pupk wočini a łopjeno so wuwila. Džěći so dźiwaja, što so w pupku chowa!

Lačne łopjena

Kelko wody trjeba łopjeno, zo njeby zwjadnyło? Napjelńće do dweju škleńcow jenak wjele wody a woznamjeńće wysokosć wody. Stajće do kóždeje

škleńcy hałužku z łopjenami. Pola jedneje tute wotščipajće. Nalijće tróšku wolija na wodu, zo njemóhła woda wudymić. Po jednym tydźenju njech džěći wodu w škleńcomaj měrja. Što je so stało?

Rozbuchnjenje rostlinow

Štó njeje so hišće přez móc filigranych łopješkow mlóča dźiwał, kiž su so přez asfalt předreli? Kak móža to łopjeska, kotrež bjez napinanja mjez porstomaj rozmlějemy, zdokonjeć? Symjenja rostliny wobsahuja chemiske maćizny, kotrež wodu přičahuja. Hdyž symjo w zemi leži, nasrěba so wody a bywa wiđomnje tołše. Někotre symjenja wuwijawa při tym čišć wot wjacorych 100 bar. To dosaha, zo bych nimo swojeje skorpizny samo asfalt rozbuchnyli. Džěćom móžemy to z jednorym eksperimentom dopokazać. Trjebaće za to twarožkowu tyzu, pakćik gipsa a horšč bunow. Naměšejće gips a napjelńće z nim twarožkowu tyzu do počojcy. Do mjehkeho gipsa stłóčće buny w formje křiža. Hdyž je gips stwjerdnył, wotstrońće tyzu a połožće jón do wody. Najpozdžišo po jednym dnju su so buny dosć wody nasrěbali a předěja gips. Jednorišo móžeće džěćom móc rostlinow na slědowace wašnje pokazać: Trjebaće čenku tabletowu rotku, kotraž ma přeměr hrocha. Napjelńće hroch do rotki a stajće rotku do bowa z wodu. Najpozdžišo po jednym dnju rozbuchnje hroch rotku. Zajimawe je tež, kelko wody so hroch nasrěba. To zwěšćiće, hdyž wažiće najprjedy suchi a po eksperimenće nabubnjeny hroch.

PASLENJE

Wotčić skory

Připińće běte łopjeno při zdónku štoma, položće wotojnik we wótrym kuće k łopjenu a rysujće łahodnje po łopjenju. Tak hodži so wotčić skory štomow zhotowić. Přirunujće z džěćimi wotčić brězy, buka, kastanije, lipy atd.

Rječaz kćenjow

Krute kćenjowe łopjena magnolije, tulpow abo druhich nalětnych kwětkow hodža so na dołhi nylonowy štryčk nawlec. Tak nastanu lochke nalětnje rječazy, kotrež so wonka powěšnjene něžnje w nalětnim wětriku kolebaja.

Papročowy čišć

Trjebaće papročowe łopjeno (Farn), zelenu wodowu barbu we wšelakich nuansach a wulke běte łopjeno. Džěći pomoluja ze seršćowcom čerstwe łopjeno paproča. Nětko njech čišća z papročom mustry na łopjeno. Hdyž so wjacore za sobu na łopjeno čišća a wotčiće so křižuja, nastanje pralės.

Lěsna chěžka

Twar lěsneje chěžki zaběra džěći dlěši čas a je mały dyrdomdej. Trěbne su

někotre něhdže 2m dołhe hałuzy a mjeńše hałuzy, nožicy a powjaz. Wjetše hałuzy stłóča so w kruhu z něšto wotstawkom do zemje (njezabudźće na městno za durje). Hornje kónцы hałuzow zwjazaja so z powjazom, tak zo nastanje mały stan. Hdyž je zakład hotowy, so mjeńše hałuzy wodorunje zapletu. Na kóncu wupjelnja so džěry z mochow, trawu a łopjenami.

HUDŽBA

Koncert deščikowych kapkow

Stajće z džěćimi wjacore rozdźelne sudobja z blacha, škleńcy abo plasty (hornc, marmeladowa škleńca atd.) bjez wěka znak do dešća. Słuchajće na rytmus a melodiju dešća.

Hwizdar na stwjelcu

Džěći pytaja sej twjerde stwjelco trawy. Njeh pak na to kedžbuja, zo so na wótrym stwjelcu njezřezaja. Stwjelco položy so kruće mjez woběmaj palcomaj a dłónju ruki. Potom so duje sylnje do ruki. Štó wuwabi zynk?

Hudźba wodowych blešow

Do wosom šleńčanych blešow nalijće rozdźelnje wjele wody. Powěsće je z krutej šnóru na žerdź, tak zo su bleše po mnóstwje wody rjadowane. Ze łžicu móža džěći nětko na blešach hrać.

Žórta:

www.labbe.de

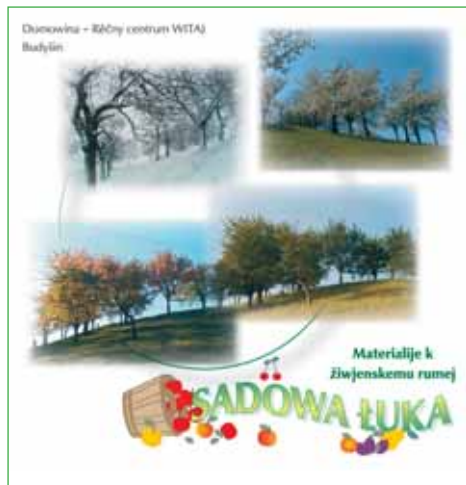
Basteln mit den ganz Kleinen, Rowohlt 1993
Das große Jahreszeiten-Buch, Christopherus 2005

Materialije k žiwjenskemu rumej sadowa łuka

za hornjoserbske pěstowarnje, zakładne a srjedźne šule

Zeznać regionalno-typiskeho elementa „sadowa łuka“ za wutworjenje stroweho poměra k přirodźe, kubłanje zmysłow a posrědkowanje znajomosćow je zaměr wudaća tutoho rjadowaka, kotryž wobsahuje wěcne informacije, wobłuki činitosćow, džěłowe materialije, twarske kamjenje a serbsko-němski słowničk.

wudawaćel: Sakska krajna załožba
přiroda a wobswět
zeserbšćić a wobdźěłać w nadawku RCW
Jan Kral (z Boranec)
skaz. č. L-0/34/06-1
5,00 € škitna płacizna

Dalekubłanje

Wutoru, dnja 01.04.2008 wotměwa so w Rěčnym centrumje WITAJ wot 15 do 17 hodź. poslednje dalekubłanske zarjadowanje za kubłarki z Wandu Wokowej k temje „Moja huba, što ta čini?“. Na zarjadowanju maće składnosć sej mapu ze samsnym titulom kupić.

Lutki – 7. lětnik, wuchadźa 4 króć wob lěto
cyłkowne zhotowjenje: Domowina – Zwjazk Łužiskich Serbow z.t.,
Rěčny centrum WITAJ
hlowna zamołwita: Silwija Wjeńcyna
Rěčny centrum WITAJ, Póstowe naměsto 3, 02625 Budyšin,
telefon: (03591) 550-400, e-mail: witaj-bautzen@sorben.com